

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.312

Dimarts, 10 de gener del 2017

SUMARI

- 1 Ramon Torrents ► 'Estudis sobre llengua', de Josep Murgades
- 2 Dos reportatges sobre els accents diacrítics
- 3 Josep Lacreu ► Este i aquest
- 4 Albert Pla Nualart ► Descriure l'ús formal, un argument circular
- 5 Guillem Frontera ► Cultura, cultures i cultureta
- 6 M. Àngels Juanes Rovira ► Somiatruïtes
- 7 J. Leonardo Giménez ► Escorribanda i correra. Corrents i corrent
- 8 Albert Jané ► La vela i l'envelat
- 9 Pere Ortís ► Sobre el DIEC, encara
- 10 Rudolf Ortega ► Tots els dubtes: pronoms (6)
- 11 Noms. Revista de la Societat d'Onomàstica ► Sumari del núm. 5 (2016)
- 12 Enllaços

[Sumaris de tots els butlletins publicats el 2016](#)

[Regaleu\(-vos\) l'InfoMigjorn](#)

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 'Escrips sobre llengua', de Josep Murgades

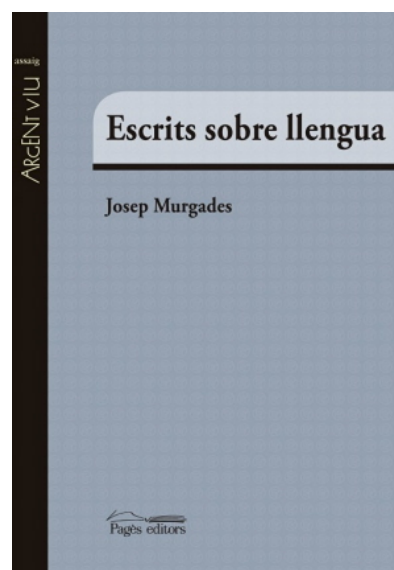
Ramon Torrents

Pagès Editors

Col·lecció Argent viu

Lleida, 2016

414 pàgines, 22 euros

Els *Escrips sobre llengua*, de Josep Murgades, són una contribució necessària, útil i meritòria a l'estudi sobre la realitat lingüística del domini del català. Murgades hi aplega una part molt substancial dels treballs, articles, reflexions i conferències que ha anat produint al llarg de més de trenta anys, del 1984 al 2016. Són uns estudis necessaris perquè no és fàcil de trobar una visió persistent, actual, raonada i crítica sobre l'estat i l'evolució de la llengua; són útils com a eina de treball quan allò que interessa és una reflexió coherent i completa sobre nació i llengua, i és meritòria la iniciativa editorial de facilitar-nos l'esforç constant d'una autoritat reconeguda.

L'autor confessa en el text preliminar que cap dels textos inclosos en la tria no és inèdit: tots són fruit de la seva participació en col·loquis i conferències o reproducció d'articles difosos per revistes i publicacions diverses. Amb això aquestes pàgines proporcionen el valor de la comoditat, que fàcilment pot passar desapercebut. Efectivament, en un sol volum trobem estudis que, tot i ser obra d'una veu més que autoritzada, costaria de localitzar sense un esforç suplementari i no serien gaire més que material de biblioteca. Murgades indica igualment que gairebé la meitat d'aquests treballs havien estat reproduïts en el volum *Llengua i discriminació* (Curial, 1996), que el 1995 va merèixer el premi Carles Rahola d'Assaig.

Són quaranta treballs que no responen en cap moment a una elucubració teòrica separada de la realitat: cada capítol tracta una qüestió específica, però

sempre orientada a uns destinataris exactes –especialistes, mestres, públic general... En el fons, hi batega la inquietud justificada per la llengua i pel sentit d'identitat que n'és l'arrel i el fonament implícit. La idea de submissió –submissió mental i, doncs, submissió i substitució lingüística– resulta prou subratllada amb la transcripció d'un fragment del dietari *En aquesta part del món*, de Guillel Simó (El Gall Editor, 2005, reeditat per Acontravent, 2016), que precedeix l'estudi “Dinàmiques de la interposició en el pas del particular a l'universal (i viceversa)” –vint pàgines corresponents a la intervenció de Murgades en el 20. Deutscher Katalanistenstag (Universitat de Tubinga, 2006).

En els anys més receptius de la meua vida, la cultura espanyola m'ha furtat, m'ha ocultat la meua pròpia cultura. Ha estat la ullera artificial que m'ha deformat la visió de la resta del món, la madrastra que abans d'acollir-me m'ha obligat a odiar-me a mi mateix. La cultura espanyola no ha estat per a mi res civilitzador, sinó anihilador i depriment.

En una bona mesura, aquest recull entronca amb l'estudi “Una nació sense Estat, un poble sense llengua”, més conegut per “Manifest dels Marges”, que el 1979 –fa, doncs, prop de quaranta anys–, amb el mateix Murgades, signaren Joan A. Argenter, Jordi Castellanos, Manuel Jorba, Joaquim Molas, Josep M. Nadal i Enric Sullà. Les referències al “manifest” són abundants, per bé que el fons de la reflexió que anima aquesta obra no s'exhaureix amb les constatacions, previsions i conjectures formulades el 1979: la realitat sociolingüística ha canviat i, per tant, ha convidat i forçat l'autor a examinar altres aspectes i fets de la llengua i la societat actuals, com ara els mitjans de comunicació, l'ensenyament, la literatura, la política i l'autoritat lingüístiques i tota mena de manifestacions socials que li permeten afirmar que el “manifest” no ha perdut gens de la força que tothom va coincidir a reconèixer-hi.

La reflexió parteix sempre de constatacions presidides per l'exactitud, com ara aquesta, que reproduïm com a mostra entre tantes altres que ho mereixerien:

El combinat dialèctic al llarg del temps d'alienació i de persecució lingüístiques s'ha traduït, amb els alts i baixos de rigor, en una pèrdua de funcions i de franges de la realitat social per a la llengua catalana, les quals, en un procés més o menys progressiu, de manera adés “natural” –tot i que les masses immigrants hispanòfones tampoc no és pas que en siguin directament responsables, del transcurs bèstia de la història–, de manera adés “artificial” –mitjançant la repressió frontal exercida en aquest sentit per l'Estat espanyol amb el suport d'oligarquies feudals indígenes i d'oligarquies mesocràtiques col·laboracionistes–, han anat essent ocupades per la llengua colonitzadora. Fins al punt, posem per cas, que avui dia, com s'ha repetit sovint, resulti del tot possible i àdhuc molt

més pràctic moure's arreu de la societat catalana servint-se només de l'espanyol que no pas del català, ni que sigui eventualment; aquest s'hi ha acabat tornant del tot prescindible, constituint només a tot estirar ara així com una nota de color. (p. 50-51)

Centren les quatre-centes pàgines dels *Escrits sobre llengua* l'observació i la reflexió sobre discriminació i colonització, normalització del català i nativització de l'espanyol en la societat, substitució, glotofàgia i glossofília en el discurs lingüístic espanyol, autoodi, integració, llengua i literatura en el context nacional, autoritat i codificació lingüístiques, situació real en la llengua actual, o situació i viabilitat de la llengua en una hipotètica Catalunya independent...

Les seccions en què s'estructura l'obra són de títol potser no sempre explícit, tot i que hi resulta quan se n'ha començat la lectura. S'intitulen "A l'ombra del «Manifest d'Els marges»", "Fent l'escandall de la llengua", "Llengua, llei i autoritat", "La convenció ortogràfica", "D'una llengua i una literatura", "Lletres de batalla" i "Arengues".

Els apartats III i IV, dedicats a llengua i autoritat i a les convencions formals (amb treballs que van des del 1984 al 2016), per exemple, tenen la virtut de l'oportunitat, vist que van aparèixer poc abans que l'Institut d'Estudis Catalans aprovés la revisió de certes convencions fins ara vigents, i en vigílies de la publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana*, que ha substituït la de Pompeu Fabra, oficial fins ara.

Amb els *Escrits sobre llengua* Murgades ofereix el fruit d'un pensament lúcid, atent als detalls i que no plany observacions, documentat i sempre basat en realitats definidores. Resultaria excessiu esmentar la nòmina d'autors citats, però els noms de Pompeu Fabra, Lluís Vicent Aracil, Joan Solà, Joan Fuster o Joan Sales basten per donar una petita idea d'alguns dels que sovintegen en aquestes pàgines.

Probablement aquests *Escrits* no tindran la fortuna de la projecció i la força que, per la novetat en aquell moment, la societat i els mitjans van reconèixer en el "manifest" –fer-los conèixer, escampar-ne el pensament, això correspon precisament als lectors–, però sens dubte reclamen l'atenció tant dels especialistes com dels responsables de l'administració, educadors i públic preocupat per la llengua. A diferència de la Gramàtica que l'autoritat lingüística acaba de presentar, aquesta obra descriu, però és sempre implacable i no persegueix l'objectiu de satisfer o relativitzar amb els conceptes "adequat / inadequat". Retrata i reflexiona.

2 Dos reportatges sobre els accents diacrítics

El debat sobre els diacrítics ha arribat a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona. Dos grups d'estudiants han elaborat sengles reportatges sobre aquesta qüestió per a l'assignatura "Mètodes, tècniques, fonts i organització del treball periodístic". Són "Un dia-crític", realitzat per Alba Domínguez, Elena Domínguez i Patricia Lamas, i "Adéu als diacrítics", de Carla Vidal, Debbie Padilla i Berta Artigas. Més veus i reflexions per un debat que tot just acaba de començar.

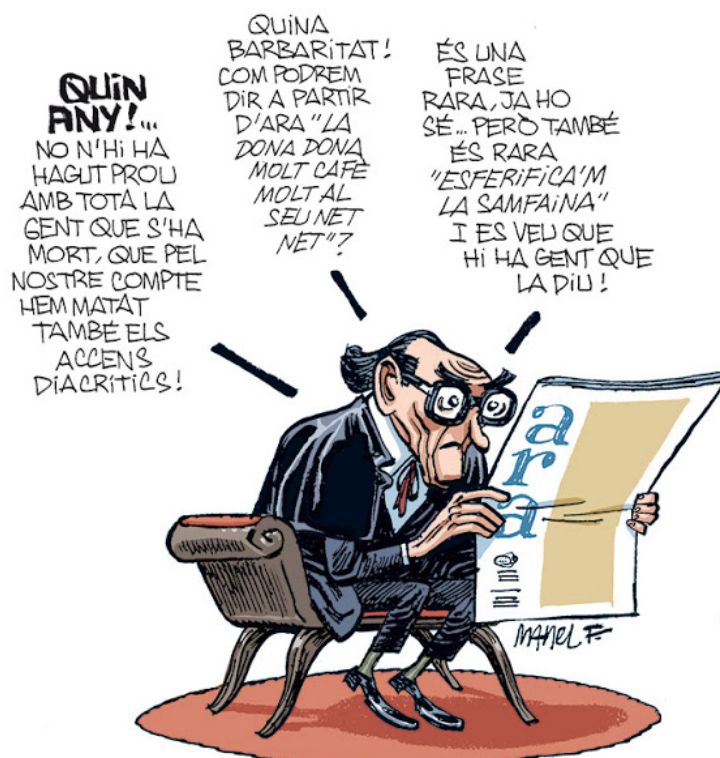
Siscu Baiges

Professor associat de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB

Podeu llegir aquests reportatges fent clic en els enllaços següents:

- [Un dia-crític](#)
- [Adéu als diacrítics](#)

L'[InfoMigjorn 1.299](#), de l'11 d'octubre del 2016, el vam dedicar a la polèmica sobre els accents diacrítics.

Dibuix de Manel Fontdevila previst per a l'Ara del 25 de desembre, especial "El 2016 en 50 bones notícies", finalment descartat per qüestions de paginació. Reproduït per gentilesa de l'autor.

3 Este i aquest

Josep Lacreu

Blog *Pren la paraula*, 16/12/2016

<http://red.levante-emv.com/joseplacreu/2016/12/16/este-i-aquest/>

Hi ha paraules que, no se sap exactament per què, esdevenen símbols: símbols d'unitat de la llengua, símbols de genuïnitat, símbols de formalitat. Però, en qualsevol disciplina científica –i especialment en filologia–, caldria assumir com a mesura profilàctica que tots els símbols, en major o menor mesura, són falsos. Les paraules no són més que simples cadenes de fonemes que emeten els parlants per a comunicar alguna cosa, i totes tenen la seua història particular, forjada per avatars i circumstàncies diverses; però quan, en compte d'aprofundir en el coneixement de les paraules, per a poder usar-les adequadament, les transformem en símbols, sovint carregats de connotacions ideològiques, i els atribuïm un valor quasi sacre, en la pràctica les esclerotitzem. La rigidesa de plantejaments ens impedisca que puguem utilitzar-les amb ductilitat i coherència en contextos comunicatius variats.

Probablement, les formes *este* i *aquest* en l'actualitat són els grans tòtems del valencià. Per motius diversos, que no és pertinent explicar ara, perquè ens obligaria a fer una digressió massa llarga, estes paraules han esdevingut símbols de confrontació. Amb tot, o precisament per això, val la pena repassar amb deteniment la història d'estes paraules amb dades i raonaments filològics per a intentar dissipar idees espúries basades en informacions poc o gens contrastades.

La forma *este* prové de la paraula llatina *iste* (que significa 'el que està prop de tu'), i *aquest*, de *eccum iste* (que ve a ser una cosa així com 'vet ací este'). Des de les primeres manifestacions escrites de la llengua, les formes *est* i *aquest* s'han usat amb relativa normalitat, i sovint alternant en el mateix text. Vegem, com a exemple il·lustratiu d'esta pràctica, estos dos fragments extrets del *Llibre de la Cort del Justícia d'Alcoi*, de l'any 1263: «Demanat fo de temps e dix que a entorn d'est Avent que avem passat» i, alhora, «que restituesque XX sous de reals al dit Pere Figuera per messions e per destrics que à feyt en aquest pleyt». Esta duplicitat formal també existix en altres llengües. En castellà, per exemple, les formes *este* i *aqueste* alternen de manera habitual en una determinada fase de la llengua, i de fet *aqueste* s'ha mantingut en el diccionari de la Real Academia Española fins a l'edició de 1992, amb la indicació, això sí, que «ya solo se usa en poesía». En italià coexistixen igualment les formes *questo* i *esto* en els diccionaris actuals.

Fruit d'esta tradició, les formes *est* i *aquest* han estat permanentment en tots els diccionaris de la nostra llengua. Però la forma *este*, amb l'afegiment d'una -e epentètica a final de mot, durant molt de temps es va creure que era fruit de la influència del castellà. I encara n'hi ha molts que s'ho pensen. Però no és cert. En realitat, es tracta d'un recurs espontani de la llengua per a facilitar-ne la pronunciació en determinats contextos. És el mateix procés que es va seguir en la primera persona del present d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació. Antigament, de fet, es deia *jo protest* a tot arreu (com encara es diu actualment a les illes Balears) i, a partir d'un moment determinat, en valencià es passà a dir *jo proteste* o *jo protesto*, segons les zones. Amb les formes *est* i *este* va ocórrer exactament igual. Sant Vicent Ferrer, en 1413, ja utilitza la forma *este*: «e no sabeu que si no fos de Déu, no poria fer este miracle?». La seqüència «est miracle» és impronunciable. O bé s'havia d'emudir la *t* final de *est* o bé s'havia d'afegir una vocal de suport a fi de mot. La disjuntiva es resolgué a través d'esta segona via, afegint una -e a l'antiga forma *est*, primer només en certs contextos, però gradualment esta nova variant amb -e final (*este*) es generalitzà en tots els casos.

En un procés paral·lel, les formes reforçades dels demostratius de primer i segon grau (*aquest* i *aqueix*) començaren a decaure fins a desaparéixer totalment del valencià oral. Fou a finals del segle XIX, en el període literari anomenat *Renaixença*, que alguns autors recuperaren molts recursos de la llengua clàssica per a l'ús literari contemporani, entre altres qüestions els demostratius reforçats. Però esta recuperació no suposà de cap manera el bandejament dels demostratius simples en la literatura. Unes formes i altres alternaven indistintament en el mateix text. Teodor Llorente, per exemple, com a màxim representant d'este moviment literari, en el conjunt de la seua obra poètica utilitza 117 vegades les formes reforçades dels demostratius i 389 les formes simples. Estes mateixes pautes d'ús es mantenen durant la primera mitat del segle XX. A partir de la dècada dels seixanta, però, es va produir un canvi radical en la concepció de la llengua literària. Els models de referència passen a ser autors catalans, i això féu que s'impulsara aclaparadorament l'ús dels demostratius reforçats, així com moltes altres variants lèxiques estranyes en la història del valencià. Però la història de la llengua està plena de vaivens. La implantació del valencià en el sistema educatiu i la posada en marxa de la radiotelevisió valenciana féu que, en part, es recuperaren moltes formes tradicionals valencianes, entre altres els demostratius simples. La Generalitat i altres administracions públiques, així com molts escriptors, també passaren a utilitzar-los amb naturalitat. I tots els diccionaris —tant els valencians com els catalans—, de manera unànime, han incorporat les formes *este* i *eixe*.

Cal apuntar també, en relació precisament amb la forma *eixe*, que l'afegiment de la -e epentètica al demostratiu de segon grau es produí prou més tard que en el de primer grau, *este*. No té, per tant, cap fonament lingüístic considerar que *eixe* és una forma genuïna i *este* un castellanisme. Les coincidències amb el castellà són simplement això: coincidències; però no haurien de servir de base per a marcar les pautes d'ús del valencià. Rebutjar la forma *este* perquè coincidix amb el castellà i usar *eixe* perquè, al ser diferent de la forma *ese*, no es percep com a castellanisme és simplement absurd. I passar a utilitzar sistemàticament les formes reforçades dels demostratius en un estàndard valencià és una solució dubtosa. Les formes reforçades de segon grau (*aqueix*, *aqueixa*, *aqueixos*, *aqueixes*) són arcaïsmes a tot arreu. Un [estàndard](#) constituït per formes antigues és una contradicció *in terminis*.

La qüestió fonamental que cal dirimir en estos moments és precisament el paper que es vol assignar al valencià en la societat actual. La literatura és important, sens dubte. Però el camí de la normalitat passa per assumir que la llengua ha de ser usada amb naturalitat en els usos interpersonals, en les botigues, en les comunicacions de les administracions públiques, en els mitjans de comunicació, en l'escola. La llengua culta no pot quedar reclosa en l'expressió literària, amb resonàncies medievalitzants i desvinculada de la resta d'usos formals.

D'altra banda, la cohesió de la llengua no queda fragmentada per l'ús dels demostratius simples enfront dels reforçats. Això és un prejuï derivat de la projecció simbòlica que els hem atribuït. Els demostratius són simplement una determinada categoria gramatical. Com els possessius o com els verbs. La unitat de la llengua no es trenca perquè en uns llocs s'utilitze *meua* i en uns altres *meva*. Tampoc passa res perquè en uns territoris es diga *sigu* i en uns altres *sigui*. I no hauria de resultar tampoc cap problema que uns parlants usen *este* i uns altres *aquest*. Unes formes són tan dignes com les altres. No hi ha cap raó lingüística que justifique el relegament de les variants actuals dels demostratius a registres informals. Hem de saber construir una llengua adaptada a les nostres necessitats globals, coherent i assumible pel conjunt de ciutadans que tenen voluntat d'utilitzar el valencià amb normalitat en qualsevol situació.

Vegeu també, del mateix autor al seu blog, [“Eixos vel·leïtosos puntets anomenats dièresis”](#) (11/11/2016) i [“Normes, normatives i criteris”](#) (02/12/2016). I també [“Aquest o este? Algunes reflexions sobre models lingüístics”](#), de Teresa Tort (*InfoMigjorn* 1.296, 20/09/2016).

4 Descriure l'ús formal, un argument circular

Albert Pla Nualart

Ara, 16/12/2016

http://llegim.ara.cat/Descriure-lus-formal-argument-circular_0_1706829346.html

Una de les característiques de la gramàtica de l'IEC és que inclou i legitima –amb ben poques excepcions– la normativa precedent. Però no ho fa esgrimint l'autoritat de Fabra, que semblaria poc científic, sinó amb la mateixa aparent objectivitat antidogmàtica amb què també admet, en registres informals, formes que fins ara eren proscrietes.

Si en el segon cas sovint es limita a dir “X és habitual en els registres informals” –i X pot ser la forma *a que* de la frase “Us desafiem a que feu el cim”–, en el primer pot assegurar en el mateix to: “Tanmateix, els registres formals prefereixen Y” o bé “Y és l'ús consolidat en els registres formals”. I aquest Y pot ser la no concordança d'*haver-hi* a la frase “No hi ha cadires”.

Dient-ho així sembla que només actui com un notari de l'ús. Ara bé, no és el mateix descriure un ús espontani que descriure un ús que, pel fet de ser formal, sol passar controls que hi esmenen tot el que divergia de la norma. Si un tret de la formalitat és aplicar la norma, constatar que la norma s'aplica habitualment en l'ús formal és tan previsible com irrellevant: és una fal·làcia lògica. Concretament, és un argument circular: un argument que inclou la conclusió en les seves premisses.

En bona part, descriure l'ús formal suposa descriure la prescripció i, per tant, quedar-hi atrapat. Prescriure partint de la descripció vol dir una altra cosa. Vol dir tendir a prescriure en tots els registres –almenys en l'àmbit de la sintaxi– l'ús espontani habitual. I si “No hi han cadires” és l'ús espontani habitual del central i el valencià, prescriure aquest ús en tots els registres per al central i el valencià.

¿De debò creiem que els docents, que ja tenen tants fronts oberts, poden perdre temps i energia explicant als alumnes la subtil diferència de registre entre “No hi ha cadires” i “No hi han cadires”? Una norma que pretén normalitzar i ser més assimilable no pot anar per aquí. O fa el pas o no el fa: quedant-se a mig camí encara ens complica més la vida.

5 Cultura, cultures i cultureta

Guillem Frontera

El Temps, 29/11/2016

<http://eltemps.cat/cultura-cultures-i-cultureta/>

Fins fa dues setmanes no es varen reunir en una jornada de treball Rubén Treznano, director general de política lingüística de la Generalitat Valenciana, Ester Franquesa, directora general de política lingüística de la Generalitat de Catalunya, i Marta Fluxà, ídem del Govern de les Illes Balears. Aquesta és la típica reunió que hauria d'haver-se celebrat l'endemà mateix de les formacions dels governs illenc i valencià, atès que aquestes dues comunitats i la catalana tenen necessitat urgent d'uns plans estratègics per garantir la supervivència de la llengua catalana contra la rutina de la normalitat i, sobretot, contra les envestides de què serà objecte el dia que el PP pugui reprendre la seva política lingüística.

Aquesta és una eventualitat que no hem de descartar, per poc que sapiguem interpretar els signes de les històries de cada país. Ara mateix, ha sorgit de les boires somnolentes del Senat el senyor José Ramón Bauzá per anunciar la seva pretensió de recuperar el comandament del PP a les illes Balears –i assegura que té plàcets de Madrid, cosa que no ens hauria d'estranyar si finalment estem disposats a admetre que tot tendeix al desastre. Siguin quines siguin les possibilitats que es faci realitat el somni de José Ramón Bauzá –ara tot són somnis fets realitats (o que s'hi han de fer un dia d'aquests)–, no és menester que torni, vencedor, a la política illenca perquè el PP estigui preparat per obrir les portes de l'aculturització del país illenc i situar la llengua novament en un remolí on no té res a guanyar. Potser sense Bauzá no s'hauria assolit el grau de virulència que caracteritzà la lluita del PP contra el català a les Balears i Pitiüses, part d'una campanya de secessió cultural molt més seriosa del que podia donar a entendre el seu caràcter esperpèntic; però el *regionalisme*, que no gosà plantar-li cara en el fragor de la batalla, destrempa unes fúries segregacionistes que duen tota la trompeteria del populisme d'ahir, d'avui i de sempre, que dirien Los Panchos.

De València, què en diríem? Abandonem terapèuticament la visió negativa de les coses valencianes que solem projectar des de fora, i celebrem amb alegria i profit el fet que, ara com ara, s'hi respira un aire més oxigenat que de costum. El discurs del conseller de Cultura, Vicent Marzá, la nit dels Premis Octubre, va estar fet d'actituds i propòsits sans. El conseller valencià semblava disposat –i,

sobretot, desitjós de– a clausurar un període emmetzinat per un anticatalanisme mordaç.

Catalunya és la comunitat on la llengua gaudeix de fonaments més robustos, d'arrels més profundes, però no sabem encara quines idees té el nou Govern de Rajoy respecte de la política lingüística principatina –per més que les podem sospitar sense sotmetre el cervell a grans esforços. La política de tribunals dels darrers temps no ens hauria de ser indiferent –ans al contrari. Suggereix uns camins i unes dreceres que costaria molt d'estrancar.

En qualsevol cas, en diguem Països Catalans o com ens roti, ara és un d'aquests rars moments polítics que permetrien fer de la llengua un espai diàfan, sense solució de continuïtat i amb assentament regular a tot el territori. Que les persones responsables de la política lingüística no es reunissin fins fa tan poc és greu, però encara ho és més que ho fessin com a mig d'amagat. En tota qüestió que es vulgui dur endavant, un moment o l'altre s'han d'afrontar els obstacles més difícils. I ara, potser, és el moment.

No és menester dir que, per tant, és el moment de crear organismes comuns a les tres branques, sense oblidar Andorra; i, sobretot, de reforçar l'Institut Ramon Llull. Cal transmetre a Europa i al món una realitat robusta –que s'esmicola quan es presenta separada, com ho fa el Govern valencià, per pressions de gran calat; i el balear, per la incomprensible frivolitat de l'organigrama que condiciona la seva política cultural (i que, sense necessitat, s'estima més acaparar un migrat protagonisme provincià que no fer part d'un projecte universal). Sembla que, quan més clares hauria de tenir les necessitats orgàniques de la cultura, el Govern balear ha abandonat qualsevol ambició i ha optat per la carincloneria de la cultureta.

6 Somiatruites

M. Àngels Juanes Rovira

Saó, 30/11/2016

<http://www.saoedicions.com/valencia-baix-segura/>

De somiatruites és ple el món, tal volta jo en sóc una d'elles. I és que, com el beat Ramon Llull, estic agafant-li el gustet a això de convertir infidels, infidels a la llengua, he d'aclarir. De pas també vull demanar que l'expressió “el gustet”

no s'interprete des del sentit luxuriós, per favor, que quan una és professora de Valencià al Baix Segura s'ha de justificar tot bé, no siga cosa que es pensen que ve l'Anticrist catalanista, el Butoni independentista o el tio Canya de Polònia a fer terrorisme lingüístic contra els pobres adolescents que vénen a aprendre anglés i castellà a l'institut, "vehículo de entendimiento en todos los foros Internacionales". Amb aquesta sentència tan encertada per als amants de la globalització m'he trobat recentment, sense jo buscar-ho, pobreta de mi, mentre intentava que els meus alumnes entengueren el *Llibre de les Bèsties*, on perfectament podria estar jo inclosa, com a bitxo rar dins d'una societat que no tolera l'ensenyament d'una llengua que no garanteix "las necesidades idiomáticas del siglo XXI".

Era un matí fred i gris de novembre, jo em trobava al meu cau acadèmic pronunciant paraules grolleres i heretges com *sarraïns* i *rabosa* a un auditori de joves innocents i aliens a les meues malvades intencions d'inculcar-los una llengua clandestina. De sobte algú tocà a la porta, era un representant de la delegació de Torre Vieja de la FAPA "Gabriel Miró". "¿Puedo repartir unos papeles?", em va preguntar, jo vaig accedir, no puc negar que un poc preocupada per si li eixia algun tipus d'urticària en entrar a un lloc tancat on tots parlaven una llengua pagesívola. Me la vaig jugar i no li vaig dir res, vaig suposar que tindria segur mèdic.

Mentre repartia els paperets, el missatger va dir als alumnes que tornaren el document signat pels pares o tutors al més aviat possible, ja que era molt important per tal d'aturar el projecte del nou Decret de Plurilingüisme emés per la Conselleria d'Educació, en el qual s'intenta llevar hores a la docència del castellà i l'anglès en benefici del valencià que, a diferència de la llengua de Shakespeare, és un idioma que no es parla a la zona i per tant, apuntava, és "muy perjudicial" per a l'educació dels joves. Els alumnes em miraven atònits esperant una reacció meua davant eixes afirmacions diglòssiques, però jo estava encisada per les paraules que ens regalava aquell visionari, segur que era poliglòt. Quan va acabar de repartir els paperots, es va acomiadar molt amablement i em va donar les gràcies per envair la meua classe i jo ser tan dòcil i submissa. El cas és que en tancar la porta em va il·luminar l'Ars de Ramon, i vaig advertir els meus alumnes que si seguien el camí de l'animadversió cap al valencià, difícilment podrien ser professionals de l'educació com jo, aleshores tots callaren, em miraren amb cara llastimosa i em feren una abraçada grupal.

Reconec que aquesta història que conte és un poc hiperbòlica, però certament supera la ficció. És la situació que dia a dia viu el docent de Valencià al sud del

sud que, tot i que treballa a casa, se sent com a l'exili. Aquest esborrany del Decret de Plurilingüisme no és, ni molt menys, satisfactori per a la meua professió, entre altres coses perquè mira cap a altra banda en la revisió de l'exempció del valencià i perquè els “desequilibris de competència i ús” de la nostra llengua que vol corregir, com a molt, toquen amb un pal una situació dramàtica que s'ha d'agafar amb valentia, amb la valentia que promulgava el lema amb què s'omplia la boca el govern actual i que sembla que ha oblidat a l'hora de redactar aquest esbós.

Però què hi farem! Hi ha gent que pensa que encara tenim massa sort amb aquesta mesura de la conselleria, pobres maulets desgraciats, que ens han tapat la boca amb un pla trilingüe, massa sort tenim. No ens queda altra que evadir-nos d'aquesta incomprensió que patim ací baix, per això seguirem llegint el *Llibre de les Bèsties*, però no penseu mal, no farem com Na Renard quan va conspirar contra el rei, som de fiar, tot i ser de Valencià.

7 Escorribanda i correra. Corrents i corrent

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 26/09/2016

“Vés a ca la tia en una escorribanda i que et deixe un carregador de mòbil, que el meu no el trobe i el de la teta s'ha desbaratat”. Eixa encomanda d'una mare al seu fill menut la vaig sentir fa tres o quatre setmanes a la porta de sa casa. Em va cridar l'atenció, gratament, l'ús de la paraula *escorribanda*, dita per una llicenciada universitària i docent, encara que fóra en un context familiar. És un substantiu molt usual en molts indrets de la nostra llengua. Fa referència, com sabem, a ‘escapada, correguda i anada ràpida de poca duració’. El *Diccionari normatiu valencià* l'exemplaritzava amb la frase “Vés a la botiga en una escorribanda i porta'm una botella d'oli”. Una joia lexicogràfica de la nostra llengua com és el *Diccionari català-valencià-balear* hi inclou eixa paraula i informa que s'usa en la variant valenciana, al Penedès i al Vallès; és per tant d'ús valencianocatalà, però a pesar de la seua catalanitat, el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans no la registra en les seues pàgines. Què hi farem!

En castellà tenen *escurribanda*, però té sentits diferents de la nostra paraula comentada ací. Una *escorribanda* la podem fer, o no, depenent de la pressa que tingam, en una *correra*, que és ‘carrera, correguda’, en usos familiars i

col·loquials. La inclouen el DNV i el DCVB, que també registren una altra accepció, com és ‘teula que es col·loca amb la concavitat cara amunt perquè s’escole l’aigua de la teulada’.

El diccionari d’Alcover i Moll també n’arregrega una altra, d’accepció, ‘ganes de córrer’: “No córrer perquè no tinc corra”. “Amb presses i corrares” és una locució pròpia de la nostra parla. I una *correguda* és ‘l’acció de córrer una persona o un animal i ‘carrera, en el sentit de córrer’, però com sabem és també ‘espectacle taurí, en què es lidia el bou, li posen les banderilles i li claven l’estoc’, acte al qual no s’ha de denominar mai ‘cursa de bous’. Una cursa és una carrera en el sentit de competició, però mai ha de servir per a referir-se a les corregudes de toros, com resava un cartell d’una corporació municipal en els anys de l’enlluernament noucentista, dècades dels 70-80 del segle passat. Els toros braus no fan curses ni carreres en les places, ja tenen prou amb la lídia, les banderilles i l’estoc.

I a banda de fer-ho amb una corra o de manera més pausada, una escorribanda també la podem fer *corrents* o *corrent* com la corra. Però no hem de confondre eixes dos paraules o formes. *Corrents* té el significat de ‘de pressa, apressadament, de manera precipitada’: “Anem corrents, que es fa tard”, “Tot ho fa corrents, a grapats, sense parar-se a pensar”. També tenim la locució *de pressa i corrents*. Per la seua banda, *corrent*, sense esse final, és el gerundi de *córrer*: “Anava corrent, he entropessat i m’he fet mal en el genoll”. I no és *correguent*, que els gerundis, normativament, no acaben en *-guent*.

8 La vela i l’envelat

Albert Jané

El llenguatge. Problemes i aspectes d’avui (Barcelona: Edhasa, 1977)

<https://dellengua.wordpress.com/2016/08/13/la-vela-i-lenvelat/>

Com a veles més conegudes tenim les dels vaixells, les dels antics velers i de les encara actuals barques de vela. Però una vela és també un tros de lona o tela forta que es posa per fer ombra, protegir de la intempèrie, cloure un espai, com ara les de les botigues, que resguarden l’aparador, les dels bars que treuen taules i cadires al carrer, i les avui tan usuals als jardins i als terrats particulars, on ombregen seients i gronxadors. (Els carros de vela, que tenien una

silueta tan elegant, ja gairebé han desaparegut del tot.) De les veles d'aquesta mena, avui molta gent s'ha avesat a dir-ne "toldos". No cal escarrassar-se gaire a demostrar l'absoluta incorrecció d'aquesta paraula, però sí a posar-la en relleu insistentment per tal de mirar d'eliminar-la.

Terrassa del bar Zuric, a la plaça de Catalunya de Barcelona, protegida per una vela (1930)

Després, cal parlar dels envelats, dels típics envelats de festa major, avui en franca decadència. També algú ha descendit a dir-ne "entoldats", malgrat la tradició de la paraula *envelat*, tan viva i tan popular. Se'ns ha objectat algun cop que actualment hi ha envelats descoberts, sense vela, i que per això ja no se'n pot dir envelats. Si l'argument fos vàlid, és evident que tampoc no se'n podria dir "entoldats". Però l'argument no és vàlid. Res no priva que una determinada cosa, que deu el nom a una de les seves característiques (forma, procedència, matèria amb què és feta, etcètera), mantingui aquest nom encara que aquesta característica canviï o desaparegui.

9 Sobre el DIEC, encara

Pere Ortís

Arran de l'aparició del Diccionari de la Llengua Catalana de l'IEC, vaig escriure aquestes línies que encara avui en bona part continuen sent vàlides, i per això les recupero aquí:

Un diccionari pot ser l'afirmació més rotunda d'una llengua. De la seva existència, de la seva diferència específica, de la seva maduresa, de la seva voluntat de ser. En aquest sentit celebrarem el Fabra, tants d'anys, i hem celebrat l'aparició del Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, gruat durant tant de temps.

En l'elaboració d'un diccionari hi poden concórrer criteris diversos, segons el caràcter acadèmic que hom vulgui imprimir-li, tots vàlids, segons que el vulguin normatiu, exhaustiu pel que fa al lèxic, etimològic, enciclopèdic, dialectal, etc. Bé que el seu caràcter fonamental ha de respondre a allò que al de la Real Academia de la Llengua Española s'ha perfilat molt clar respecte a la seva funció lingüística: *Limpia, fija y da esplendor*.

A hores d'ara tots hem parat ment al ventall d'opinions que ha suscitat el nou Diccionari: hi ha elogis, congratulacions, remarques, queixes –queixes de vegades ben amargues. En l'aspecte científic, en la nomenclatura científica, és un clar reeiximent, car l'han posat al dia, hi han incorporat els milers de termes catalans que vagaven perduts, corresponents als darrers avenços tecnològics i científics. En el camp dialectal, hi han afegit una munió de localismes, que no tenia el Fabra. Però jo demano: ¿per què no els hi han incorporat tots, tan clars i ben esgranats com els té el Diccionari Alcover-Moll? Tot i que a aquest li'n manquen encara una bona colla.

Alguns es queixen d'una feina feta de corre-cuita. Uns altres de poca definició en certs punts gramaticals, com és ara la qüestió dels guionets entre mots que es complementen. Uns altres delaten un excés de llacunes en certs argots, com és ara l'eclesiàstic, com ho anotava per peces menudes una carta a *Serra d'Or*.

Però potser la queixa més amarga és la que es fa respecte a allò de *limpia*, és a dir, respecte a l'admissió d'alguns castellanismes que prenen el lloc a paraules catalaníssimes, com és ara *gamberro*, que el pren a **galifardeu**, **trapella**, **gambiro**, **destraler**, **tifa**, **bandarra**, etc.; *caldo*, que el pren a **brou**; a *granel* que el pren a **a l'engròs**, a **a dojo**, a **a doll** (per a líquids), etc. Hi ha la sospita que ho hagin fet en atenció als partidaris del *català light*. Valga'm Déu! Consta que alguns lingüistes i filòlegs de primer reng, partidaris d'una llengua simple-

ment neta, no foren cridats als debats sobre “admissions” de la Secció Filològica, quan aquesta preparava el nou Diccionari, perquè no fessin nosa. Ho diu la revista *Llengua nacional*; no en tinc a mà la citació

Badia i Margarit, que prologa el nou Diccionari, presenta una llista de mots castellans “que poden ésser admesos”. Però, ¿per què s’atura en aquest pocs el senyor Badia? Bé podria posar a la llista de mots “admissibles” tot el *Diccionario de la Real Academia Española*.

L’insigne gramàtic explica que, quan ja existeix un mot amb el significat clar d’un concepte, no se n’ha de manllevar un altre a cap llengua. ¿Per què no ho compleixen, doncs? L’experiència ensenya que admetre un mot del castellà és dictar sentència de mort sobre el corresponent català: així ha passat amb *buscar* que ha eliminat **cercar**; *oient* que ha eliminat **oïdor**; *preguntar*, que ha suprimit **demanar** (aquest i **cercar** vius almenys a Mallorca). Donem entrada a la llengua a una paraula espúria, forastera, perquè l’autèntica, aquella que és nostra es fossilitzi al museu del diccionari. Quan hi ha “col·lisió” entre un mot castellà i un altre de català, aquell sempre surt amb la palma i el nostre és foragitat.

El prologuista defensa que una llengua ha d’aprendre d’una altra i s’ha d’enriquir amb mots de les altres. Bé. Si la teoria sens dubte és bona, en el cas del català és del tot inoportuna, ja que acumula més pes sobre el patrimoni ja esclafat; el castellà ofega el català i només cal que li anem manlllevant paraules innecessàries en aquestes circumstàncies. D’altra banda, cal considerar que les noves admissions s’implantaren durant el franquisme –o, si més no, aquell règim impedí que fossin corregides– i ara acceptar-les és fer efectiva aquella acèrrima persecució, fer-li reverències, cosa que trobem absurda.

A més, entre els nostres locutors, i tants d’altres que no són locutors, n’hi ha molts que tenen fam de mots “admesos”. Han estat formats en castellà, potser radicalment en castellà, i ara, com un addicte, se senten molt ben instal·lats en els mots que han dit sempre, i tot allò que sigui corregir-se els ve a remà. El nou Diccionari ja ha obert la porta –diria que la comporta–, i ara ja tothom s’es-cuda en les seves “admissions”, per a dir les coses malament.

Dit sigui de passada que al senyor Badia no sempre l’hem trobat exacte. Diu, per exemple, que el dialectal **desar** és d’origen baleàric. Però jo li puc garantir, i de fet li garanteixo, que **desar** és vellíssim i vivíssim a l’Urgell, d’absolut ús quotidià, la qual cosa vol dir que ja vivia aquí abans de la conquesta de Mallorca; **desar** vol dir col·locar les coses al seu lloc, generalment en un armari; **desar** fóra una estança de **endreçar**, també ben viu a Ponent. I a propòsit: no sé si a les deliberacions sobre admissions de la Secció Filològica hi hagué al-

gun filòleg de Ponent, perquè segur que aquest no hauria votat per *guapo*, ja que aquí ara encara són ben vius **eixerit**, **castís**, **ben plantat**, i tampoc no hauria votat per *gamberro*, perquè aquí encara és viu **galifardeu**.

Cal considerar, finalment, que un mot “admès” no genera cap obligació sobre l'usuari de ser emprat. Els qui estimem la llengua, i volem de va de bo normalitzar-la, deixem de banda aquests mots i fem justícia als netament nostres. Al Diccionari, que s'hi fossilitzin els altres. Enfront de la dispersió i confusió lingüístiques que viu la dissortada Catalunya, i que els de dalt no han sabut conjurar, l'ideal ha de ser parlar una llengua simplement neta.

10 Tots els dubtes: pronoms (6)

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

[Tots els dubtes. Una gramàtica del català a l'abast](#) (Barcelona: RBA La Magrana, 2014)

L'un per l'altre | PRONOMS FEBLES *li*, *hi*

Hi ha un pronom que és una mica especial, capriciós diria. Es tracta del pronom de complement indirecte per al singular, el senzill *li*, que de vegades fa com els actors pagats de si mateixos i es busca un doble per a les escenes més difícils. I lògicament, si t'has de buscar un doble, millor que sigui un autèntic especialista, i el millor és sens dubte el pronom *hi*, el pronom estrella dels complements circumstancials.

Hi ha contextos en què el pronom *li* es combina amb el pronom de complement directe, però algunes d'aquestes combinacions, tot i que correctes, s'han vist substituïdes per d'altres en la major part del domini lingüístic. Per exemple, al País Valencià és normal dir que *li l'enviaré per correu* (posem un ram de flors a la veïna) o bé *li les adjuntaré al correu electrònic* (les fotografies a la cunyada), però aquestes combinacions, tot i que legítimes, són estranyes a la resta de parlars. L'alternativa vindrà a través del doble, l'especialista en escenes arriscades, que es combinarà amb el pronom de complement directe no pas pel davant, sinó pel darrere: *L'hi enviaré per correu* (altre cop el ram a la veïna). *Les hi adjuntaré al correu electrònic* (les fotos a la cunyada).

El mateix fenomen el trobarem amb dos pronoms més, també de complement directe: *en* i *ho*. En el cas de l'indefinit *en*, apostrofarem sempre darrere de *li* per obtenir *li'n*: *Li'n faré cinc cèntims, de tota la història*. Però també podrem

recórrer a *hi* per fer de complement indirecte, tot i que l'haurem de posposar a l'altre pronom, que s'hi apostrofarà: *N'hi faré cinc cèntims*. I pel que fa al neutre *ho*, podem recórrer a la fórmula *l'hi diré demà passat* com a alternativa a *li ho diré demà passat*.

Un pronom també adverbial | PRONOM FEBLE EN, 4

El pronom *en*, vist com un complement directe indeterminat en el dubte "[Més de complement directe](#)", pot fer també tasques de complement circumstancial i esdevenir, per tant, pronom adverbial. Posem que Hitler té el front gelat d'una suor freda: està llegint l'últim informe del front oriental, on un milió de russos han encerclat el VI Exèrcit alemany, i truca a Von Paulus, que ja ha demanat de fotre el camp: «Tu de Stalingrad no en marxes», que diu finalment el dictador. Si abans empràvem el pronom *hi* per a qualsevol altra preposició, en aquest cas tenim un complement circumstancial, *de Stalingrad*, encapçalat per la preposició *de*, i això obligarà a utilitzar el pronom *en* si ens hi volem tornar a referir. És, doncs, el pronom adequat per expressar procedència o origen.

I tal com passava amb *hi*, en alguns casos el pronom estarà condicionat pel que determini el verb, no pas pel fet de trobar un circumstancial com a antecedent. «Aquesta guerra ens acabarà enfonsant», diu Von Paulus en penjar, amb *aquesta guerra* com a subjecte, i un assistent mort de fred que li respon: «Calla, calla, no me'n parlis», on el verb força la presència del pronom *en* ('*n*) justament perquè demana la preposició (*parlar de la guerra*).

11 Noms

Revista de la Societat d'Onomàstica

Sumari del núm. 5 (2016), dedicat a Josep Maria Albaigès

[Descarregueu el número complet en PDF](#)

Presentació, d'Albert Turull

Notícies

Novetats bibliogràfiques

ARTICLES:

Joan Tort. Josep Maria Albaigès, l'*onomasta vocacional*

Joan Cornudella. Breu semblança d'un enginyer dels mots

Santi Arbós. Els cognoms més freqüents a Europa per estats

Francesc Ojeda. Sobre l'origen de *Paco* i altres hipocorístics del nom *Francisco*
Sebastià Solé. L'adopció del cognom del marit per les dones casades i afirmacions sobre la condició femenina en les *Instituciones de Derecho Público...* de Dou. Observacions actuals sobre la qüestió

Antonio Teruel. Toponímia i onomàstica personal. Cognoms d'origen lleidatà al País Valencià

Josep Vicens. Informe del cognom Cendra a la vall de Pego (1533-1745)

12 Enllaços

- ▶ [Presentació del número 26](#) de la revista [Treballs de Sociolingüística Catalana](#). Dimarts **10 de gener del 2017** a les 19h, sala Pi i Sunyer de l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona).
- ▶ Xesca Oliver Crespí, [“15 anys de Carta europea de llengües, 15 anys d'incompliments”](#) (*Núvol*, 15/11/2016)
- ▶ Jordi Badia i Pujol, [“‘Xulos’ i ‘tontos’”](#) (blog *El clot de les Ànimes*, 18/11/2016)
- ▶ Honorat Ros i Pardo, [“La LUEV i l'exigència de continuar avançant”](#) (*Levante-EMV*, 23/11/2016). 33 anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià
- ▶ Pere Cardús Cardellach, [“La llengua sí que importa”](#) (*VilaWeb*, 24/11/2016). “Que algú reivindiqui parlar bé, escriure bé... és ara mateix força sorprenent. Tan sols cal observar com tracten la llengua la majoria dels seus professionals.”
- ▶ Jordi Panyella, [“El PP adorm l'ens que ha de protegir les llengües oficials”](#) (*El Punt Avui*, 28/11/2016). El Consell de Llengües creat el 2008 es va reunir tres vegades fins al 2010 i des d'aleshores no s'ha tornat a convocar
- ▶ [“Un protocol per garantir els drets lingüístics dels catalanoparlants”](#), de Moisés Pérez (*El Temps*, 30/11/2016), i [“Acció Cultural reclama set mesures «urgents» per a revertir la pèrdua de valencianoparlants”](#), de Tere Rodríguez (*El Punt Avui*, 30/11/2016). L'entitat presenta les dades de l'Informe sobre la situació de la llengua al País Valencià el 2015
- ▶ Alfons Garcia, [“La nova RTVV vol oferir totes les pel·lícules estrangeres en valencià”](#) (*Levante-EMV*, 27/12/2016)